

Република Србија

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Снежана Андрејевић, судија Врховног касационог суда у пензији

Јануар, 2021

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

- Начин примене права мора бити предвидив, устаљен и уједначен
- Конзинстетност праксе је услов правне сигурности
- Прекомерна дужина поступка може угрозити правну сигурност

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

- Имајући у виду утврђене стандарде Европског суда за људска права у примени и тумачењу члана 6. Европске конвенције врло кратки рокови нису увек гаранција добре правде, начело ефикасности не сме угрозити добро вршење правде, а брзина не треба да угрози ни квалитет одлучивања

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

- Закон о заштити права на суђење у разумном року треба да обезбеди делотворан правни лек за убрзање судских поступака и правичну накнаду због повреде права на правично суђење у разумном року пред домаћим судовима, уз поштовање праксе Европског суда за људска права, изграђене у примени Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.

Право на правично суђење

- Члан 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (Европска Конвенција) и члан 32. Устава републике Србије гарантују ученицима у поступку право на правично суђење
- Право на правично суђење подразумева и:
 - - Право на приступ суду (Golder v. The United Kingdom, No 4451/70, ст. 26-40),
 - - Право на извршење пресуда (Hornsby v. Greece, No 18357/91. ст. 40-45), као и
 - - Право на правоснажност судских одлука (Brumaresku v. Romania, No 28342/95, ст. 60-65).

Право на правично суђење

- Европски суд, тумачећи члан 6. Европске конвенције, испитује да ли је подносиоцу представке пружена могућност да суду представи свој случај и оспори доказе које сматра неоснованим или неистинитим, а не да ли су домаћи судови донели исправну или погрешну одлуку (*Karalevcius v. Lithuania*, No 53254/99).
- Начело супсидијарности ове конвенцијске заштите, при том, искључује могућност да Европски суд делује као суд четвртог степена да преиспитује наводна кршења унутрашњег права (*Bernard v. France*, No 22885/93, ст. 37-41) или да се изјашњава о прихватљивости доказа (*Schenk v. Switzerland*, No 10862/84, ст. 45-49).
- Оцена правичности поступка зависи од свих околности случаја, а тест сразмерности је – тест суштине права на правично суђење.

Право на правично суђење

- Европски суд за људска права телеолошким тумачењем одредаба члана 6. Европске конвенције обезбеђује заштиту овог конвенцијског права као:
- - практичну и делотворну (начело делотворности), а не као теоријску и илузорну (*Sakhnovskiy v. Russia*, No 21272/03, Велико веће, ст. 99-107).

Право на правично суђење

- Европски суд једини има право да тумачи Европску конвенцију, а национални судови и други органи су дужни да се упознају, не само са праксом Европског суда која се односи на Србију, већ и на друге државе ако се ради о сличним питањима.
- Европска конвенција се мора тумачити у светлу савремених услова, концептуално као "живи организам" (Marckx v. Belgium, No 6833/74, став 41). Зато усклађивање судске праксе не сме да доведе до осујећивања њеног даљег развоја, а начин на који судије разумеју и примењују закон мора да прати и друштвене промене.
- Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, према члану 6, подразумева испитивање правичности поступка сагледаног у целини, а не вредновање изоловане процедуре мањкавости. Недостаци у једној фази поступка могу се отклонити у другој фази (Fejde v. Sweden, No 12631/87).

Суђење у разумном року

Заштита права на суђење у разумном року је део права на правично суђење садржаног у члану 6. став 1. Европске конвенције и члану 32. Устава Србије.

Право на суђење у разумном року проистиче из начела делотворности. Члан 6. Европске конвенције је аутономан у односу на начин на који се пред националним судовима утврђују рокови за предузимање процесних радњи. У пракси суда не постоје рокови ни за један тип поступка, нити постоји јединствена дефиниција појма разумни рок.

Најчешће се говори да је разумни рок - временски период који је оптимално потребан да се отклони правна неизвесност о постојању неког права или да се отклони сумња о основаности оптужбе против неког лица, јер начело правне сигурности захтева да суђења не трају дуже него што је то потребно по правилима поступка.

Суђење у разумном року

- Кашњење у извршењу пресуде сада се третира као посебан проблем, као могућно кршење права на благовремено извршење, што спада у оквире права на приступ суду. Суд је променио свој ранији приступ када је као повреду права на правично суђење рачунао само повреду права на суђење у разумном року због неизвршења, већ је повреду проширио и на повреду права на приступ суду (Martins Moreira v. Portugal, No 11371/85, став 44).
- Захтеви за делотворност компензаторног лека су: разумни износ у разумном року.

Суђење у разумном року

- *Оцењујући "разумност" дужине трајања поступка Суд даје свеукупну оцену околности случаја и поштује опште и посебне критеријуме установљене праксом Суда, а општа запажања указују да се:*
 - - *у нормалним (једноставним) предметима разумним роком сматра трајање поступка до две године*
 - - *у приоритетним предметима разумним роком сматра краћи рок трајања поступка (и испод две године)*

Суђење у разумном року

- У сложенијим предметима разумни рок може бити и дужи од две године (на пример 36 месеци за сложеније кривичне предмете).
- Рокови су дужи ако је поступало више инстанци, али се вишеструко враћање и вишеструко укидање одлука сматра кршењем овог права
- Посебно се цене периоди неактивности органа власти (судова и других државних органа).
- Кршења права на суђење у разумном року нема ако је сам подносилац допринео дужем трајању поступка.

Суђење у разумном року

- *Приоритетни предмети су:*
- - *радни спорови (отказ, престанак радног односа, отпуштање, исплата плата)*
- - *накнада штете за жртве несрећа (саобраћајне несреће, друге несреће)*
- - *случајеви подносилаца поодмаклог животног доба*
- - *случајеви у којима је угрожено или критично здравље подносилаца*
- - *породични спорови (породични живот, односи родитеља и деце)*
- - *случајеви подносиоца ограниченог физичког или психичког стања (лица са инвалидитетом, лица потпуно или делимично лишена пословне способности)*
- - *случајеви у којима подносилац служи затворску казну*
- - *случајеви полицијског насиља*

Суђење у разумном року

- Основни критеријуми за оцену протеклог времена (дужине трајања поступка)
- 1. Сложеност случаја
- 2. Понашање подносиоца (странака)
- 3. Понашање надлежних власти
- 4. Значај случаја за подносиоца

Сложеност случаја

- *сложеност чињеница које треба утврдити*
- *сложеност правних питања о којима треба одлучити*
- *сложеност поступка*

Понашање подносиоца - странке

- • Кашњења проузрокована понашањем странака која доприносе дужини трајања поступка су објективне чињенице и не могу се приписати одговорној држави

Понашање релевантних власти

- • понашање судских власти
- • понашање вансудских власти

Значај случаја за подносиоца представке

- • Случајеви који захтевају "специјалну или посебну" марљивост (хитност)
- • Случајеви који захтевају изузетну марљивост (нарочиту хитност)

Приоритетни предмети

- радни спорови (отказ, престанак радног односа, отпуштање, исплата плата)
- накнада штете за жртве несрећа (саобраћајне несреће, друге несреће)
- случајеви подносилаца поодмаклог животног доба
- случајеви у којима је угрожено или критично здравље подносилаца
- породични спорови (породични живот, односи родитеља и деце)
- случајеви подносиоцилаца ограниченог физичког или психичког стања
- случајеви у којима подносилац служи затворску казну
- случајеви полицијског насиља

Мерила за оцену суђења у разумном року

- При одлучивању о правним средствима којима се штити право на суђење у разумном року уважавају се све околности предмета суђења, пре свега сложеност чињеничних и правних питања, целокупно трајање поступка и поступање суда, јавног тужилаштва или другог државног органа, природа и врста предмета суђења или истраге, значај предмета суђења или истраге по странку, понашање странака током поступка, посебно поштовање процесних права и обавеза, затим поштовање редоследа решавања предмета и законски рокови за заказивање рочишта и главног претреса и израду одлука.

Одлучивању о
приговору
после испитног
поступка, по
закону о
заштити права
на суђење у
разумном року

- Председник суда проучава извештај и списе предмета и примењује мерила за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4).
- После тога, решењем приговор одбија или га усваја и утврђује повреду права на суђење у разумном року.
- Судија и јавни тужилац немају право на жалбу против решења којим се приговор усваја.

Стицање права на правично задовољење

- Право на правично задовољење има странка чији је приговор усвојен, а која није поднела жалбу, затим странка чија је жалба одбијена уз потврђивање првостепеног решења о усвајању приговора и странка чија је жалба усвојена.
- Странка чији је приговор усвојен, а која није поднела жалбу и странка чија је жалба одбијена уз потврђивање првостепеног решења о усвајању приговора стиче право на правично задовољење када истекне рок у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме наложене процесне радње, а странка чија је жалба усвојена - када прими решење о усвајању жалбе.
- Услов за стицање права на правично задовољење јесте усвајајућа правноснажна одлука председника суда о приговору, по овом Закону.

Врсте правичног задовољења

- 1) право на исплату новчаног обештећења за неимовинску штету која је странци изазвана повредом права на суђење у разумном року (у даљем тексту: новчано обештећење);
- 2) право на објављивање писмене изјаве Државног правобранилаштва (у даљем тексту: Правобранилаштво) којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року;
- 3) право на објављивање пресуде којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року.
- Одговорност Републике Србије за неимовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року је објективна.
- При одлучивању о правичном задовољењу, Правобранилаштво и судови везани су решењима председника судова којима је утврђена повреда права странке на суђење у разумном року.

Тужба за новчано обештећење и претпоставке за тужбу

- Странка може да поднесе тужбу против Републике Србије за новчано обештећење у року од једне године од дана када је стекла право на правично задовољење.
- Тужба није дозвољена док траје покушај поравнања с Правобранилаштвом, нити ако су странка и Правобранилаштво закључили поравнање.

Поступак по тужби

- Независно од врсте и висине тужбеног захтева, у поступку пред судом сходно се примењују одредбе о споровима мале вредности из закона којим се уређује парнични поступак.
- Суд не може досудити новчано обештећење у висини већој од оне одређене овим законом (члан 30. став 1).
- Ревизија није дозвољена.

Пресуда којом се утврђује да је странци било повређено право

- Код теже повреде права на суђење у разумном року суд може, на захтев странке да донесе и објави пресуду којом се утврђује да је странци било повређено право, као и да јој досуди новчано обештећење.
- Пресуда којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року садржи следеће податке о странци: њено лично или пословно име, затим пребивалиште, боравиште или седиште странке, лично или пословно име заступника или пуномоћника странке и његово пребивалиште, боравиште или седиште, и датум рођења ако га је странка навела у тужби.
- Суд, односно јавно тужилаштво који су повредили право странке објављују правноснажну пресуду суда у "Службеном гласнику Републике Србије" о свом трошку.

Пресуда којом се утврђује да је странци било повређено право

- Како су судови, при одлучивању о правичном задовољењу - везани решењима председника суда којима је утврђена повреда права странке на суђење у разумном року, у парници по овој тужби није неопходно изводити доказе ради утврђивања чињеница у погледу основа тужбеног захтева, већ одлуку о тужбеном захтеву за накнаду неимовинске штете треба донети на основу чињеничног стања утврђеног од стране председника суда о утврђивању повреде права на суђење у разумном року.
- Суд је, у смислу става 1. члана 29. Закона, овлашћен да, одлучујући о захтеву за правично задовољење донесе и објави пресуду којом се утврђује да је странци било повређено право и да јој досуди новчано обештећење - код теже повреде права на суђење у разумном року.
- Квалификацију повреде права на суђење у разумном року - врши парнични суд, на основу чињеница утврђених одлуком председника суда, што значи да ову квалификацију не врши председник суда када одлучује о приговору.

Тужба за накнаду ИМОВИНСКЕ ШТЕТЕ

- Странка може да поднесе тужбу против Републике Србије за накнаду имовинске штете изазване повредом права на суђење у разумном року, у року од једне године од дана када је стекла право на правично задовољење.
- Поред одредаба закона којим се уређују облигациони односи, суд примењује и мерила за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4).
- Одговорност Републике Србије за имовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року је објективна.

Тужба за накнаду ИМОВИНСКЕ штете

- На седници Грађанског одељења Врховног касационог суда одржаној дана 19.06.2018. године усвојен је закључак који гласи:
- У спору за накнаду имовинске штете изазване повредом права на суђење у разумном року, у зависности од висине постављеног тужбеног захтева, могу бити примењена како правила поступка у споровима мале вредности, тако и правила општег парничног поступка.
-

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!

**Снежана Андрејевић, судија Врховног касационог суда у пензији и стални
предавач на Правосудној академији**